

4. Репкин В.В., Репкина Г.В., Заика В.В. О системе психолого-педагогического мониторинга в построении учебной деятельности/ В.В Репкин., Г.В Репкина., В.В. Заика // Вопросы психологи. – 1995 – №1. – С.46 – 61.
5. Шишов С.Е. Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе./ С.Е. Шишов, В.А. Кальней // – М.: 1999. – 354 с

Отримано 12.09.2015 р.

УДК 37.01

Кравчук О. В. °

Уманський державний педагогічний Університет імені Павла Тичини, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА У СВІТОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті зроблено узагальнений огляд праць зарубіжних дослідників, що вивчали проблеми інноваційної педагогічної діяльності, наведено дефініції науковців. Зроблено висновок, що інноваційні пошуки в освіті – явище властиве освітнім системам багатьох країн. Проаналізовані праці засвідчують, що спільним у новаторських пошуках є прагнення удосконалювати навчальні програми, методи, організаційну діяльність, щоб вибудувати найбільш досконалу модель освіти, покращити її ефективність, зробити її такою, щоб вона була найбільш корисною для особи. Спостережено чимало спільних рис у принципах класифікації інноваційної діяльності. Науковці одностайні в тому, що педагогічне новаторство пов'язане із творчою особистістю педагога, його здатністю відчувати необхідність змінювати роботу освітніх закладів, від його рівня кваліфікації залежить ефективність реалізації нових педагогічних ідей, на які очікує суспільство. Завдяки новаторській діяльності освіта перестає бути синонімом рутини, шаблонності, закостенілості, замість цього широко сприяє розвитку винахідливості і таланту вчителя та розвитку його вихованців.

Ключові слова: педагогічні інновації, інноваційна педагогічна діяльність, освіта, новаторство, творчість учителя

В статье сделан обобщенный обзор работ зарубежных исследователей, изучавших проблемы инновационной педагогической деятельности, приведены дефиниции ученых. Сделан вывод, что инновационные поиски в образовании - явление свойственно образовательным системам многих стран. Проанализированные труды свидетельствуют, что общим в новаторских поисках стремление совершенствовать учебные программы, методы, организационную деятельность, чтобы выстроить наиболее совершенную модель образования, улучшить ее эффективность, сделать ее такой, чтобы она была наиболее полезной для человека. Обнаружен немало общих черт в

принципах классификации инновационной деятельности. Ученые единодушны в том, что педагогическое новаторство связано с творческой личностью педагога, его способностью почувствовать необходимость менять работу образовательных учреждений, от уровня квалификации зависит эффективность реализации новых педагогических идей, которые ожидает общество. Благодаря новаторской деятельности образование перестает быть синонимом рутинности, шаблонности, косности, вместо этого широко способствует развитию находчивости и таланта учителя и развития его воспитанников.

Ключевые слова: педагогические инновации, инновационная педагогическая деятельность, образование, новаторство, творчество учителя

The generalization of scientific works of foreign researchers who studied the problems of innovative pedagogical activity was made in this paper; the definitions suggested by the researchers were also presented in it.

A conclusion has been made that innovation search in education is typical for educational systems of many countries. The works analyzed prove that the tendency to improve curricula, teaching methods, organizational activity is common in innovation search; all this is aimed at developing the most advanced education model, improving its efficiency, making it the most useful for an individual. Many common features in the classification principles of innovation activity were noticed. Scientists share the same opinion: pedagogical innovation is connected with the creative personality of a teacher, his/her ability to understand the necessity to change school events; his level of qualification affects the implementation of new pedagogical ideas which society expects. Due to its innovation activity education is no longer a synonym of routine, stereotype and monotony; instead, it facilitates the development of imagination and talent of a teacher.

Keywords: pedagogical innovation, innovative pedagogical activity, education, innovation, the creativity of the teacher

Актуальність дослідження. Українські науковці одностайні у висновках, що кожне суспільство відтворює себе через систему освіти. «Освіта, як соціальне й культурне явище, є важливим чинником еволюційного розвитку людства. Сучасне розуміння освіти – багатоваріантне й окреслюється різними контекстами: освіта – цінність (державна, суспільна, особистісна); сфера, що охоплює усі складові формальної та інформальної освіти; система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес; різнорівневий результат; соціокультурний феномен; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства. В умовах швидкозмінного світу освіта реально стає продуктивною силою й гарантом національної безпеки держави, оскільки соціально-економічний розвиток суспільства все більше залежний від знань та освіченості кожного громадянина». У зв'язку з цим перед сферою освіти кожної країни гостро постає проблема радикальної перебудови її цілей, змісту, форм, методів, засобів та всієї структурної організації відповідно до сучасних та майбутніх викликів» [5, с.13, 14].

У цій статті ми поставили за **метою** простежити, як визначають сутність інноваційної педагогічної діяльності зарубіжні фахівці, особливо у публікаціях останнього десятиліття, узагальнити основні ідеї, висловлені у працях зарубіжних

дослідників, які стосуються обґрунтування феномену інноваційної педагогічної діяльності. Наше завдання полягає в тому, щоб чіткіше окреслити ті пріоритети, які висувують до освіти у світовому просторі і спроектувати їх на українську дійсність.

Стан дослідження. Проблема педагогічного новаторства, пошуки інноваційних шляхів удосконалення системи освіти, яка б спряла розвитку особистості і була засобом успішної реалізації її життєвих планів протягом багатьох років була і залишається нині предметом наукових зацікавлень педагогів різних країн. У педагогічній науці уже є чимало напрацювань, де зроблено спроби з'ясувати сутність педагогічного новаторства його загальні засади, встановити рушійні сили інноваційної педагогічної діяльності, описати інноваційні педагогічні технології, виявити специфіку впровадження педагогічних нововведень, розкрити психологію сприйняття інновацій і готовності до їх впровадження тощо. В Україні різноманітні аспекти інноваційної педагогіки досліджували А. М. Бойко, Н. М. Дем'яненко, І. М. Дичківська, Н. П. Дічек, В. Ф. Паламарчук, І. П. Підласий, В. В. Примакова, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, О. В. Сухомлинська, М. Д. Ярмаченко та інші науковці.

На теренах України відомі праці російських дослідників, які заклали основи вивчення феномену педагогічної інноватики, серед них Б. М. Бім-Бад, В. І. Загвязинський, Г. К. Селевко, А. В. Хуторський, Н. Р. Юсуфбекова, польських науковців Ч. Баранського, В. Оконя, македонських –К. Ангеловські та інших. Чимало дослідників аналізують педагогічні системи, що базуються на втіленні педагогічних ідей М. Монтесорі, П. Петерсена, С. Френе. Загалом майже усі питання, пов'язані із інноваційною педагогічною діяльністю, різною мірою знайшли відображення у наукових дослідженнях. Однак можемо констатувати, що наукові пошуки у розв'язанні проблем педагогічної інноватики не втрачають актуальності, бо постійні зміни в житті змушують вносити зміни і до системи освіти, шукати нові стратегії її ефективності, через те вчені різних країн постійно повертаються до осмислення названих проблем і пошуків їх вирішення.

Наведемо кілька промовистих, на нашу думку, цитат із книги Л. Стол і Д. Фінка, про виклики сучасного життя і важливість освіти у суспільстві: «Нині стає дедалі зрозуміліше, що ми перебуваємо в розпалі доби непослідовності, що пропонує радше невизначеність, аніж детермінізм, радше відмінність, аніж синтез, радше складність, аніж спрощення змінюючися суспільні сили примушують західні суспільства входити в нову інформаційну еру. Засобами виробництва тепер уже є не капітал, не природні ресурси...ними є й буде знання. Першорядними благами для кожної держави стануть уміння та ідеї її громадян» [7, с. 25-26]. Зазначене, без сумніву, стосується і українського суспільства.

Так само, як і в працях українських педагогів, у публікаціях іноземних науковців спостерігаємо прагнення подати дефініції педагогічної інноваційності, здійснити її класифікації. Наприклад, польський дидакт В. Оконь зазначає, що педагогічні інновації – це зміна в структурі шкільної системи в цілому або в структурі її важливих складових, спрямовані на забезпечення відчутних поліпшень [13, с.322,350], у наукових розвідках його співвітчизників натрапляємо й на інші визначення. Так, Є. Моржишек-Банашик потрактовує педагогічну інноваційність як перетворення освітньої реальності відповідно до її головного принципу – підтримати людини в її розвитку [12, с.2]. Р. Шульц розуміє педагогічні

інновації як педагогічну творчість і виокремлює такі її різновиди: планування і реалізація освітніх реформ; заходи щодо модернізації управління освітою; практичне застосування результатів досліджень; експериментальні школи та інші навчальні заклади [14, с.10]. Б. Дудель та колектив авторів зазначають, що найбільш важливими рисами інновацій є новизна та оригінальність. Причому інновації можуть бути об'єктивні, такі, які не були відомі раніше і не були реалізовані в практичній діяльності, інновації можуть також мати суб'єктивний характер, тобто бути новим для автора ідеї, громади, де цю ідею популяризують. Розмірковуючи над сутністю інновацій, вважають, що результати її застосування повинні бути соціально цінними як у плані матеріальному, так і сприяти ефективності навчання [11, с.13].

Відомий російський науковець Н. Р. Юсуфбекова нововведеннями у педагогіці називає такі зміни педагогічної дійсності, які після їхнього освоєння і впровадження, зумовлюють незнаний раніше в історії освіти стан, що сприяє розвитку теорії і практики навчання і виховання [9, с.21]. На думку російського дослідника В. А. Сластьоніна, поняття інновація означає нововведення, новизну зміну; інновація як засіб і процес передбачає введення чогось нового. Стосовно педагогіки інновація означає введення чогось нового у мету, цілі і зміст, методи і форми освіти і виховання, організацію взаємної діяльності учителя та учня [6, с. 492]. У дефініції дослідниці С. Г. Григор'євої ключовим є поняття творчості. Інноваційну педагогічну діяльність вона трактує як вид педагогічної діяльності, як творчий процес планування і реалізації педагогічних нововведень, спрямованих на покращення якості освіти, як соціально-педагогічний феномен, що відображає творчий потенціал педагога [2, с.9]. О. В. Верхорубова акцентує, що педагогічна інновація – це насамперед врахування позитивного досвіду минулих років, на основі якого здійснюється педагогічна діяльність, що виходить за межі усталених норм з метою покращення її результатів, і схиляється до думки вчених, що інновація не обов'язкова повинна бути чимось абсолютно новим, це нова ідея для конкретної особи [1, с.76]. Глибоко аналізує проблеми, пов'язані із педагогічною інноватикою, російська дослідниця Н. М. Суртаєва. Науковець переконує, що поняття інновації стосується не тільки започаткування і поширення нововведень, а й перетворенням, змінам у способі діяльності, стилі мислення, який пов'язаний з цими нововведеннями, а тому важливою умовою успішної інноваційної діяльності є психологічна готовність педагога до системних нововведень. Педагогічна інноватика у гуманістичному розумінні розглядає не тільки ті фактори, що впливають на оновлення освіти учня, а насамперед зміни в процесі становлення особистості учителя та учня [8, с.30].

У працях зарубіжних дослідників спостерігаємо спроби здійснення класифікації інновацій. Так В. Оконь поділяє інновації за змістом: 1) інновації пов'язані зі змінами або модифікаціями навчальних програм; 2) методичні – вдосконалення методів викладання, навчання і безпосередньо пов'язані з майстерністю вчителя; 3) організаційні, що стосуються організації навчально-виховного процесу, організації життя школи, співпраці з органами управління у сфері освіти; 4) структурні, що стосуються устрою освітньої системи, взаємодії її ланок, 5) системні такі, що стосуються освітньої системи в цілому [13, с.330 – 336]. Д. Русаковська поділяє інновації на зовнішні – це різного масштабу інновації, ініційовані органами освіти, макросистемні, і внутрішні, мікросистемні,

що здійснюються з ініціативи шкільних учителів. Обидва типи інновацій взаємопов'язані, бо реалізація макросистемних інновацій відбувається на рівні на рівні мікросистеми, а мікросистеми інновації, створені в конкретних школах може вплинути на хід реформ. [15, с. 10]. Є. Моржишек-Банашик та А. Івіцька-Оконьська, класифікуючи інновації, зважають на масштаб змін (ступінь радикальності новини), і виокремлюють: 1) інновації на рівні практики часто без теоретичного обґрунтування; 2) модернізації, що стосуються школи як дидактично-виховної системи і які відносяться до теорії на основі практики; 3) новаторство, що визначається як найскладніша частина інновації і полягає в широкій зміні сфери освіти; яке охоплює цілісні зміни, які поєднують в собі теорію і практику; творення нової системи виховання, навчання, опіки, освіти – обґрунтованих теоретично [12, с.13].

С. Г. Григор'єва у системі освіти виокремлює такі типи інновацій : 1) інновації у навчально-виховному процесі, це нововведення в змісті освіти, методиці, технологіях, організаційних формах і засобах навчально-виховного процесу, управлінні освітнім закладом; 2) за масштабністю – федеральні, регіональні, національно-регіональні, освітні заклади нового типу; 3) за педагогічною значущістю – відокремлені (окремі, локальні, поодинокі); без взаємозв'язку, модульні (комплекс окремих взаємопов'язаних інновацій, системні; 4) за походженням – модифікаційні, тобто удосконалені, комбіновані, коли до відомого додають якийсь новий елемент, і принципово нові [2, с.10].

Розмірковуючи про інноваційну діяльність, дослідники одностайні у висновках, що важливу роль у ній відіграє педагог, учитель. Так, Т. Дочекальська стверджує, що реалізація інноваційної діяльності пов'язана з особистістю учителя. Учитель, на її думку, як ініціатор інновацій повинен мати високу кваліфікацію. Він повинен бачити і відчувати потребу змінити роботу шкільних закладів. Від його активності і педагогічного вишколу залежить ефективність реалізації педагогічних завдань, які сприяють педагогічному поступу відповідно до очікувань суспільства. Навчання і виховання повинно перестати бути синонімом рутинності, дисципліни і дисциплінованості, отже, потрібно, щоб учитель формував інші, ніж раніше, відносини, соціальні норми, поведінка і моделі поведінки. Завдання учителя полягає в тому, щоб не вести учня до заданої цілі, але в створити такі умови співпраці з ним, за яких він має можливість розвивати свою власну діяльність, ініціативу, вміння робити вибір, приймати рішення, розвивати почуття відповідальності. Таким чином, обґрунтовують дослідники, новаторство значною мірою пов'язано з особистісними характеристиками учителя. До них належать здорові амбіції, прагнення незалежності, висока самооцінка, психологічні чутливість, високі інтелектуальні здібності і творчі таланти. Учитель повинен бути відкритим до нових ідей, бути чутливим до проблем, мати високий ступінь мотивації до прагнення змін і використання свого власного творчого потенціалу [10].

Предметом розгляду у працях дослідників є також проблема співвідношення традицій і новаторства. Наприклад, російський дослідник А. А. Муратов вважає, що педагогічні традиції враховують накопичений досвід попередніх поколінь педагогів і водночас стають основою розробки інноваційних підходів до вирішення педагогічних проблем в сучасних умовах. Нові вимоги, які висуває на сучасному етапі модернізації освіти, породжують нові ідеї, які є виразниками

нових ціннісних орієнтацій у сфері освіти. Педагогічні інновації формують область інноваційного доповнення до педагогічних традицій. А. А. Муратов стверджує, що педагогіка як одна з форм духовного освоєння світу вбирає в себе освітньо-виховний досвід поколінь, важливий для подальшого розвитку суспільства. Сфера освіти належить до царини збереження культурних традицій, водночас вона створює власні педагогічні традиції, властиві їй як соціальному інституту. Їхній зміст детермінується ціннісними орієнтирами суспільства і цінностями педагогічної діяльності. Вивчення педагогічного спадку, представленого педагогічними традиціями дає змогу простежити активність і динаміку появи, закріплення і відтворення духовно-ціннісного потенціалу педагогічної діяльності. Регулятивна функція педагогічних традицій знаходить вияв у створенні і закріпленні норм педагогічної діяльності. Її джерелами стають педагогічні ідеї, погляди, підходи, що усталились в нормативних джерелах, педагогічній літературі, моделях педагогічної діяльності, водночас інновації характеризують механізм традиції, демонструючи, що традиції можуть змінюватися, трансформуватися, відповідно можна стверджувати, що суттєвою ознакою інноваційних процесів є поява ідей на основі багатьох традицій минулого [4, с.891].

Інноваційна діяльність в країнах зарубіжжя, суспільно-політичний устрій яких відрізнявся від країн соціалістичного табору зазвичай знаходить вияв у широко практикованій діяльності альтернативних шкіл. У провідних країнах ЄС існує сформована система альтернативної освіти, інкорпорована в загальну освітню систему в такий спосіб, що стимулює підвищення послуг, які надаються загальноосвітніми школами. Дослідниця О. А. Заболотна зауважила, що хоча в альтернативних школах сповідують різні світоглядні й освітні системи, їх об'єднує те, що вони базуються на здобутті життєвого досвіду, а не на вузьких «базових умінь». Можливість вільного вибору навчального закладу – це вже не просто потреба, а норма сьогодення, яке настійно вимагає розширення спектра шкіл для надання як традиційних, так і альтернативних освітніх послуг. У європейській освіті з тонким кордоном між традиційними й альтернативними школами розмежування навчальних закладів різних типів часто стає можливим завдяки основним стратегіям, покладеним в основу вибору форм і методів навчально-виховної діяльності. [3, с.5; 139; 140].

Цікаві думки з приводу інноваційних змін в освіті знаходимо у монографії «Нова парадигма навчання» зарубіжних дослідників Л. Столл та Д. Фінка. насамперед автори зазначають, що зміни в освіті спричиняються постійними змінами в суспільстві. Введення нових ініціатив порушує питання чи поліпшить нова освітня політика якість навчання, чи підвищить якість навчання для всіх учнів. У більшості країн освітні реформи проводять в ім'я якості та ефективності [7, с.30; 31].

Висновки. Отже, інноваційні пошуки в освіті явище властиве освітнім системам багатьох країн. Проблему педагогічних інновацій активно розробляють у зарубіжній педагогіці. Її витоками вважають властиве людині природне прагнення до змін, до створення нових цінностей, реалізації творчих задумів, проектів, пошуків, які переконують у можливості досягти мети іншими, ніж відомі раніше шляхами. Проаналізовані праці засвідчують, що спільним у новаторських пошуках є прагнення удосконалювати навчальні програми, методи, організаційну

діяльність, які мають на меті вибудувати найбільш досконалу модель освіти, покращити її ефективність, зробити її такою, щоб вона була найбільш корисною для особи. Науковці одностайні в тому, що педагогічне новаторство пов'язано із творчою особистістю педагога. Інновації в освіті зумовлені творчим характером роботи вчителів, необхідністю підготовки учнів до життя у реальному світі, зміною суспільної та культурної реальностей і необхідності пристосування до нових ситуацій. Завдяки новаторській діяльності освіта перестає бути синонімом рутини, шаблонності, закостенілості, замість цього широко сприяє розвитку винахідливості і таланту вчителя, відкидає стереотипи і створює умови для розвитку винахідливості і таланту вчителя та його вихованців.

Список використаних джерел

1. Верхорубова О. В. О сущности понятия «инновационные технологии» в физическом воспитании / Оксана Викторовна Верхорубова // Историческая и социально-образовательная мысль. – Краснодар : Полиграф. База Северо-Кубанского гуманитарно-технологического института. – 2013. – № 4 (20). – С. 78 – 80. ISSN: 2219-6048
2. Григорьева С. Г. К проблеме инновационной деятельности педагога в современных условиях / С. Г. Григорьева // Среднее профессиональное образование. М.: ООО «Типография Оптима». – 2010. – № 11. – С. 9 – 12. ISSN: 1990-679X
3. Заболотна О. Теорія і практика альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу [Текст] : монографія / Оксана Заболотна. – Умань : Жовтий О. О. 2013. – 364 с. ISBN 978-966-525-137-8
4. Муратов А. А. К вопросу о взаимодействии традиций и новаторства в педагогике / А. А. Муратов // Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского. – Пенза : Издательство Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского. – 2012. – № 28. – С. 891 – 892. ISSN: 1999-7116
5. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с. ISSN: відсутній
6. Сластенин В.А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с. ISBN 5-7695-0878-7
7. Стол Л., Фінк Д. Нова парадигма навчання // Луїза Стол, Дін Фінк / переклад з англ. Н. Бурдукової. К. : «Акта», 2005. – 274с. ISBN:966-7021-86-6
8. Суртаєва Н. Н. Методология педагогической инноватики / Надежда Николаевна Суртаева // Известия Алтайского государственного университета. – Барнаул : Издательство Алтайского государственного университета. – 2009. – №2. – С. 29 – 34. ISSN 1561-9451.
9. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н. Р. Юсуфбекова. – М. : НИИ теории и истории педагогики, 1991. – 183 с.

10. Doczekalska T. Innowacje jako proces zmian w placówce oświatowej. Archiwum publikacji w serwisie Publikacje edukacyjne: режим доступу: <http://www.publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=2912>
11. Dudel B., Kowalczyk-Wałędziak M., Łogwiniuk K., Szorc K., Wróblewska U. Innowacje w teorii i praktyce edukacyjnej (na przykładzie województwa podlaskiego). / Barbara Dudel, Marta Kowalczyk-Wałędziak, Katarzyna Maria Łogwiniuk, Katarzyna Szorc, Urszula Wróblewska: Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych, Białystok 2014. – 148 c.
12. Morzyszek-Banaszczyk E., Iwicka-Okońska A. Nowatorstwo pedagogiczne w teorii i praktyce / Ewa Morzyszek-Banaszczyk, Anna Iwicka-Okońska // Przegląd Edukacyjny – 2007. – №3. – С. – 2–6.
13. Okoń W. Szkoła współczesna. Przemiany i tendencje rozwojowe. Warszawa : «Książka i Wiedza», 1979. – 376 c.
14. Schulz R. Teoretyczne podstawy twórczości pedagogicznej. – Warszawa : Centrum Doskonalenia Nauczycieli, 1990. – 219c.
15. Rusakowska D. Nauczyciel i innowacje pedagogiczne / Rusakowska D. – Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1986. - 197 c.

Отримано 12.09.2015 р.

УДК 378.147

Лещенко Л. П. °

Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, старший викладач

Шамхалова Н. А.

Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, старший викладач

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статті висвітлюються психолого-педагогічні засади організації самостійної роботи під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань. Метою самостійної роботи студентів є сприяння у формуванні самостійності як риси особистості та важливої професійної якості студента, суть якої полягає у вміннях систематизувати, планувати, контролювати і регулювати свою діяльність без допомоги і контролю з боку викладача.

Ключові слова: психолого-педагогічні засади, самостійна робота, вивчення іноземної мови, формування самостійності

В статье освещаются психолого-педагогические условия организации самостоятельной работы во время изучения иностранного языка у высшем